

Wanda Stojanowska*

Zapobieganie rozwodom i ich przyczyny w świetle wyników badań audytoryjnych studentów**

1. UWAGI WPROWADZAJĄCE

Problematyka przyczyn rozwodów i zapobieganie temu zjawisku była wielokrotnie przedmiotem badań. Powody tego są oczywiste. Wynikają ze społecznego znaczenia małżeństwa i potrzeby jego ochrony. Problematyka ta wydaje się dzisiaj jeszcze bardziej aktualna niż kiedykolwiek. Lawinowy wzrost liczby rozwodów, zwłaszcza wśród osób młodych, prowokuje liczne pytania nie tylko o przyczyny tego stanu rzeczy, ale także, a nawet przede wszystkim, o efektywne sposoby zapobiegania temu negatywnemu zjawisku.

Badania, których wyniki są prezentowane w niniejszym artykule stanowiły kontynuację realizacji wielowątkowego projektu badawczego. Tematem tego projektu były przyczyny rozwodów i sposoby zapobiegania konfliktom między małżonkami. Do tej pory zrealizowano dwie części projektu, których wyniki badań zostały już opublikowane, tj. badania z udziałem osób duchownych jako respondentów¹ oraz kierowników USC².

2. METODOLOGIA BADAŃ

W badaniach wzięło udział 822 studentów z 8 polskich uczelni wyższych³. Na każdej z badanych uczelni zostało zrealizowanych po 100 ankiet (co stanowi 12,2% ogólnej liczby ankietowanych), z wyjątkiem Uniwersytetu Śląskiego (118 ankiet, co stanowi 14,3% ogólnej liczby respondentów) i Uniwersytetu w Białymstoku

* Prof. dr hab. Wanda Stojanowska jest profesorem zwyczajnym na Wydziale Prawa i Administracji w Katedrze Prawa Rodzinnego i Prawa Nietletnich Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, Polska, ORCID: 0000-0002-5519-0329, e-mail: w.stojanowska@uksw.edu.pl

** Data zgłoszenia tekstu przez autorkę: 3.09.2020 r.; data przyjęcia tekstu przez redakcję do publikacji: 1.10.2020 r.

¹ Por. W. Stojanowska, M. Kosek, *Problematyka rozwodów w świetle wypowiedzi duchownych katolickich uczestniczących w badaniu socjologicznym*, „Zeszyty Prawnicze” UKSW 2013/13.3, s. 7–38. W tym artykule zawarte są szczegóły dotyczące wspomnianego projektu badawczego, którego realizację finansowała Akademia Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej w Warszawie (W. Stojanowska, M. Kosek, *Problematyka...*, s. 7). Kierownikiem tego projektu była autorka niniejszego artykułu.

² Por. W. Stojanowska, *Prawne skutki zapobiegania pochoptnemu zawieraniu małżeństw w świetle badań socjologicznych*, „Zeszyty Prawnicze” UKSW 2012/12.3, s. 21–60.

³ W badaniu wzięli udział studenci następujących uczelni: Uniwersytetu Warszawskiego, Politechniki Warszawskiej, Uniwersytetu Gdańskiego, Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, Uniwersytetu w Białymstoku, Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie i Wyższej Szkoły Humanistycznej w Koszalinie.

(104 ankiety, co stanowi 12,5% ogólnej liczby respondentów). Badania zostały zrealizowane techniką audytoryjną, tj. w trakcie zajęć, w obecności ankietera biura badań społecznych⁴ – podmiotu odpowiedzialnego za przeprowadzenie badań – który przedstawił respondentom cel badań i technikę wypełniania ankiety⁵.

Kwestionariusz ankiety składał się z 14 pytań, przy czym 10 z nich miało charakter merytoryczny – dotyczyło bezpośrednio przedmiotu badań – a 4 miały charakter informacyjny – dotyczyły osoby respondenta (płeć, wiek, sytuacja rodzinna).

Dobór próby badawczej miał charakter celowo-losowy. Uczelnie zostały dobrane w sposób celowy. W toku projektowania badań dążono do tego, aby w badanej próbie znalazły się:

- uczelnie z różnych regionów Polski, tak aby w badaniach można było uwzględnić różne konteksty kulturowe (Warszawa, Katowice, Koszalin, Lublin, Białystok);
- uczelnie zróżnicowane pod względem profilu kształcenia (uniwersytety, politechnika, szkoła rolnicza);
- 7 badanych jednostek to uczelnie publiczne, zaś jedna to uczelnia prywatna.

Grupy studentów do badania na poszczególnych uczelniach zostały dobrane również w sposób celowo-losowy. Zamierzeniem autorki projektu badawczego było, aby w poszczególnych grupach znajdowali się studenci z różnych lat studiów – od I do V roku. Konkretnie grupy (kierunki i wydziały na poszczególnych uczelniach) były wybierane losowo.

3. INFORMACJE DOTYCZĄCE RESPONDENTÓW

Wiek respondentów kształtował się następująco: prawie 90% badanych znajdowało się w wieku 20–23 lat [odpowiednio: 158 (co stanowi 19,2%) – 20 lat, 167 (co stanowi 20,3%) – 21 lat, 248 (co stanowi 30,2%) – 22 lata, 156 (19%) – 23 lata]. W wieku 24 lata znajdowało się 65 ankietowanych (co stanowi 7,9%), w wieku 25 lat – 9, a w wieku 26 lat – 11 ankietowanych. Jedynie ośmiu studentów spośród wszystkich biorących udział w badaniu liczyło więcej niż 26 lat (trzech – 27 lat, czterech – 28 lat i jeden – 35 lat). Badana grupa obejmowała 347 studentów (co stanowi 42,2% respondentów) i 475 studentek (co stanowi 57,8% ogólnej liczby badanych).

Z punktu widzenia zasadniczego przedmiotu badań, znaczenie miała także sytuacja rodzinna badanych określona przez dwie zmienne: pochodzenie z rodziny niepełnej lub pełnej (w której rodzice żyją zgodnie albo przeżyli poważny konflikt) oraz liczba rodzeństwa. Dane na ten temat ukazują dwie poniższe tabele.

Jak wynika z tabeli 1, blisko 11% badanych stanowiły osoby, których rodzice są po rozwodzie lub w trakcie procesu rozwodowego. Ponad 80% respondentów (pkt 1–2) wychowywało się w rodzinie pełnej, przy czym rodzice 161 spośród nich (co stanowi 19,6% ogólnej liczby ankietowanych) przeżyli poważny konflikt. Niespełna 7% respondentów wychowywało się w rodzinie niepełnej.

⁴ Biuro Badań Społeczno-Ekonomicznych (www.bbse.pl).

⁵ Ankiety opracowała autorka niniejszego artykułu.

Tabela 1 Sytuacja w rodzinie pochodzenia respondentów		
Sytuacja rodziców ankietowanych	Liczba wskazań	Procent
1. Rodzice należą do grupy osób żyjących w związku małżeńskim, w którym nie było poważniejszych konfliktów	514	62,5%
2. Rodzice należą do grupy osób, które przeżyły poważne konflikty	161	19,6%
3. Rodzice są po rozwodzie lub w czasie trwania procesu o rozwód	88	10,7%
4. Respondent wychowywał się w rodzinie niepełnej	55	6,7%
5. Brak odpowiedzi	4	0,5%
6. Ogółem	822	100%

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 2 Liczba rodzeństwa		
Liczba rodzeństwa respondentów	Liczba wskazań	Procent
1. Brak rodzeństwa	184	22,4%
2. Jedna osoba (siostra lub brat)	324	39,4%
3. Dwoje rodzeństwa	215	26,2%
4. Troje rodzeństwa	75	9,1%
5. Czworo rodzeństwa	17	2,1%
6. Pięcioro rodzeństwa	3	0,4%
7. Sześcioro rodzeństwa	2	0,2%
8. Siedmioro rodzeństwa	2	0,2%
9. Ogółem	822	100%

Źródło: opracowanie własne.

Z informacji zawartych w tabeli 2 wynika, że największą grupę wśród ankietowanych (39,4% badanych) stanowili respondenci, którzy posiadali rodzeństwo w jednej osobie (siostra lub brat). Dwoje rodzeństwa posiadało ponad 26% badanych. Z rodziny wielodzietnej (troje lub więcej rodzeństwa) pochodziło 12% ankietowanych. Więcej niż jedna piąta badanych (22,4%) nie posiadała rodzeństwa.

4. ZAPOBIEGANIE KONFLIKTOM MAŁŻEŃSKIM W OPINII RESPONDENTÓW

Jak wyżej wspomniano, sytuacja rodzinna badanych nie była obojętna z punktu widzenia przedmiotu badań. Pozwoliła ona na zidentyfikowanie grup respondentów mających osobiste doświadczenie wychowywania się w różnych systemach rodzinnych, w tym także w rodzinie, w której nie dochodziło do poważnych konfliktów. Tę – liczną jak się okazało – grupę studentów (514 respondentów – pkt 1, tabela 1) zapytano o to, co – ich zdaniem – zapobiegło poważniejszym konfliktom między rodzicami. Odpowiedzi respondentów na to pytanie przedstawia poniższa tabela 3.

Tabela 3 Co przyczynia(-to) się w małżeństwie Pana(i) Rodziców do zapobiegania poważniejszym konfliktom?		
Przyczyny zapobiegające konfliktom*	Liczba wskazań	Procent
1. Wzajemna miłość i nieustająca fascynacja	269	52,3%
2. Wzajemny szacunek	367	71,4%
3. Przywiązanie	344	66,9%
4. Pozytywne cechy charakteru obojga małżonków	200	38,9%
5. Pozytywne cechy charakteru jednego z małżonków	106	20,6%
6. Wzgląd na dzieci	218	42,4%
7. Wspólne interesy natury ekonomicznej	68	13,2%
8. Względy religijne	112	21,8%
9. Wzgląd na naukę Kościoła katolickiego o nierozzerwalności małżeństwa	99	19,3%
10. Lęk przed kryzysem w małżeństwie	7	1,4%
11. Lęk przed rozwodem i jego konsekwencjami	36	7,0%
12. Lęk przed samotnością	41	8,0%
13. Obawa, czy pojawi się szansa ułożenia sobie życia na nowo	14	2,7%
14. Obawa przed negatywną opinią środowiska	15	2,0%
15. Ingerencja osób spośród rodziny lub przyjaciół, tagodzących napięcia między małżonkami i przyczyniających się do zapobiegania konfliktom	19	3,7%
16. Inny czynnik	4	0,8%
17. Brak odpowiedzi	8	1,6%
18. Ogółem (liczba respondentów – pkt 1, tabela 1)	514	100%

* Respondenci mogli wybrać więcej niż jedną przyczynę, dlatego liczba wskazań przekracza liczbę respondentów.
Źródło: opracowanie własne.

Przedstawione w tabeli 3 odpowiedzi respondentów można porządkować przy użyciu różnych kryteriów. Znamienne jest, że – zdaniem większości respondentów – przyczyn uniknięcia czy „neutralizacji” konfliktu należy poszukiwać przede wszystkim w obszarze wzajemnych relacji między rodzicami (małżonkami), które nacechowane są wzajemnym szacunkiem, miłością i przywiązaniem. Pozytywną rolę odgrywają także cechy osobiste małżonków – pozytywne cechy charakteru – oraz wzgląd na wspólne dzieci.

Znacznie mniejszy wpływ na zapobieganie konfliktom miały – zdaniem respondentów – motywacje o charakterze psychologicznym, tj. lęk przed rozwodem i jego konsekwencjami, lęk przed kolejnym kryzysem, a także motywacje o charakterze ekonomicznym – wspólne interesy czy obawa przed utratą stabilności ekonomicznej.

Może także zastanawiać dość „słaby wynik” w zakresie przeciwdziałania konfliktom wartości o charakterze religijnym („względy religijne” i „wzgląd na naukę Kościoła katolickiego o nierozzerwalności małżeństwa”). Być może jest to symptomem szerszego procesu odchodzenia od tego typu wartości w życiu społecznym i indywidualnym, przynajmniej przez pewną część społeczeństwa. Zwracają na to uwagę wyniki ostatnich badań dotyczące zmian w zakresie wartości rodzicielskich w latach 1990–2017. Znaczenie religijności jako wartości rodzicielskiej spadło o prawie 30% (z 62,7 w roku 1990 do 34,4 w 2017 r.)⁶.

⁶ Por. G. Kacprowicz, K. Bulkowski, *Rodzina jako podstawowy cel działań jednostkowych* [w:] *Spółczesność na zakręcie. Zmiany postaw i wartości Polaków w latach 1990–2017*, M. Marody, J. Konieczna-Salamatin, M. Sawicka, S. Mandes, G. Kacprowicz, K. Bulkowski, J. Bartkowski, Warszawa 2019, s. 126.

Podobne pytanie skierowano do drugiej grupy respondentów, tj. do tych, których rodzice przeżywali poważne konflikty w małżeństwie, ale przewyciężyli je i żyją w pełnej harmonii. Zapytano, co spowodowało, że pomimo licznych kryzysów małżeństwo się nie rozpadło. Wypowiedzi tej grupy respondentów obrazuje poniższa tabela 4.

Tabela 4		
Co spowodowało, że małżeństwo Pana(i) Rodziców nie rozpadło się, mimo kryzysu, który został pokonany?		
Przyczyny, dzięki którym małżeństwo, pomimo kryzysu, zostało uratowane*	Liczba wskazań	Procent
1. Miłość, która nie wygasta	54	33,5%
2. Szacunek, który pozostał lub się pojawił	53	32,9%
3. Przywiązanie	76	47,2%
4. Zerwanie z nałogiem	20	12,4%
5. Zerwanie z partnerem spoza związku małżeńskiego	13	8,1%
6. Ingerencja osób spośród rodziny lub przyjaciół łagodzących napięcia między małżonkami	25	15,5%
7. Mediacja podjęta przez kogoś z rodziny lub przyjaciół	25	15,5%
8. Mediacja prowadzona przez sąd	7	4,3%
9. Obawa przed negatywną opinią środowiska	15	9,3%
10. Wzgląd na dzieci	101	62,7%
11. Względy religijne	27	16,8%
12. Wzgląd na naukę Kościoła katolickiego o nierozzerwalności małżeństwa	25	15,5%
13. Pozytywne cechy charakteru obojga małżonków	21	13,0%
14. Pozytywne cechy jednego z małżonków	23	14,3%
15. Usilne dążenie jednego z małżonków do utrzymania związku i wytrwałość w tym działaniu	26	16,1%
16. Obawa przed utratą szansy ułożenia sobie życia na nowo	12	7,5%
17. Lęk przed samotnością	20	12,4%
18. Lęk przed kolejnym kryzysem w małżeństwie	3	1,9%
19. Lęk przed rozwodem i jego konsekwencjami	17	10,6%
20. Wspólne interesy natury ekonomicznej i obawa przed utratą stabilności w tym zakresie	28	17,4%
21. Inne względy	3	1,9%
22. Brak odpowiedzi	2	1,2%
23. Ogółem (liczba respondentów – pkt 2, tabela 1)	161	100%

* Respondenci mogli wskazać więcej niż jedną przyczynę, dlatego liczba wskazań przekracza liczbę respondentów.
Źródło: opracowanie własne.

Porównanie wyników badań zawartych w tabeli 4 z wynikami w tabeli 3 wskazuje na pewne podobieństwa, ale także na różnice. Najbardziej charakterystyczna różnica dotyczy przyczyny określonej jako „wzgląd na dzieci”. Jest to najczęściej podawana przez respondentów z tej grupy okoliczność (wskazało ją 101 spośród 161 respondentów, co stanowiło 62,7% studentów w badanej grupie, a w tabeli 3 – 42,4%), która według nich uchroniła małżeństwo ich rodziców przed rozwodem.

Mniejsze, ale także istotne i pozytywne oddziaływanie miała jakość relacji między małżonkami (rodzicami), której wyrazem są: przywiązanie, miłość i szacunek. Zaskakuje natomiast stosunkowo niska – w opinii respondentów – skuteczność wysiłków pojednawczych, podejmowanych przez podmioty zewnętrzne (ingerencja osób spośród rodziny i przyjaciół, mediacja podejmowana przez rodzinę lub przyjaciół, mediacja prowadzona przez sąd) oraz motywacja o charakterze ekonomicznym i religijnym. Również – co warto podkreślić – nie miał praktycznie żadnego pozytywnego oddziaływania (motywującego w kierunku pojednania) „lęk przed kolejnym kryzysem małżeńskim” (jedynie trzy wskazania – 1,9%). Być może – zdaniem respondentów – nastąpiło pewnego rodzaju „oswojenie się” z konfliktem (przyzwyczajenie się do niego) w codziennym funkcjonowaniu małżonków, czego respondenci, jako dzieci, byli świadkami.

Warto powrócić jeszcze do problemu niskiej skuteczności mediacji prowadzonej przez sąd (pkt 8, tabela 4). Uzyskany wynik (tylko siedmiu respondentów wskazało mediację sądową jako czynnik, który wpłynął na uratowanie małżeństwa rodziców w sytuacji kryzysu) znajduje potwierdzenie w wynikach innych badań, w których jako respondenci uczestniczyli mediatorzy prowadzący mediacje rozwodowe. Tylko nieliczni z nich (trzech spośród 88 badanych) jako przedmiot tych mediacji wskazali pojednanie małżonków⁷. Jeżeli przedmiotem mediacji nie są próby pojednania małżonków, a przede wszystkim sprawy tzw. okołorozwodowe, to trudno oczekiwać skutku w postaci pojednania małżonków.

Jak wynika z tabeli 1 pkt 3, 88 respondentów pochodziło z rodzin rozwiedzionych. Tę grupę respondentów zapytano o przyczyny rozvodu rodziców. Wyniki badań w tym aspekcie ilustruje poniższa tabela 5.

Tabela 5 Jaka była przyczyna rozvodu Pana(i) Rodziców?		
Przyczyna rozvodu*	Liczba wskazań	Procent
1. Nieporozumienia z teściami	17	19,3%
2. Problemy wychowawcze z dziećmi	2	2,3%
3. Znęcanie się psychiczne lub fizyczne	20	22,7%
4. Brak partnerstwa	45	51,1%
5. Trwałe związanie się z innym partnerem	18	20,5%
6. Skłonność do flirtów i romansów	9	10,2%
7. Alkoholizm	26	29,5%
8. Brak porozumienia co do wydatkowania pieniędzy	19	21,6%
9. Inne przyczyny	15	17,0%
10. Brak odpowiedzi	3	3,4%
11. Ogółem (liczba respondentów – pkt 3, tabela 1)	88	100%

* Respondenci mogli wybrać więcej niż jedną przyczynę, dlatego liczba wskazań przekracza liczbę respondentów.
Źródło: opracowanie własne.

⁷ Por. K. Sawczuk-Skibińska, *Rozkład pożycia a możliwość pojednania małżonków w procesie o rozwód*, Warszawa 2016, s. 152, tabela 21. Monografia ta jest rozprawą doktorską napisaną pod kierunkiem prof. Wandy Stojanowskiej, obronioną w Akademii Leona Koźmińskiego w Warszawie w maju 2016 r.

Problematyka przyczyn rozwodu była wielokrotnie przedmiotem badań. Związane to było i jest ze społecznym znaczeniem małżeństwa, czego przejawem jest również zasada ochrony małżeństwa i rodziny. W literaturze sformułowane są różne katalogi przyczyn rozkładu pożycia, które doprowadzają ostatecznie do rozwodu⁸. Warto spojrzeć na dane zawarte w tabeli 5 w kontekście wspomnianych wyżej katalogów przyczyn rozwodu oraz wyników badań publikowanych w literaturze. Wyniki przedmiotowych badań wykazują w tym kontekście pewne istotne różnice.

Z zawartych we wspomnianej tabeli 5 danych wynika, że najczęściej wymienianą przyczyną rozwodu był brak partnerstwa (51,1% badanej grupy respondentów). Uzyskany wynik może być zaskoczeniem. Do tej pory „brak partnerstwa” nie pojawiał się jako odrębna przyczyna rozwodu, nawet w Roczniku Demograficznym. Podobnie – jako pewnego rodzaju zaskoczenie – można by określić wynik badań w zakresie innej przyczyny, tj. „nieporozumień z teściami” (19,3% badanej grupy respondentów). Chodzi w tym przypadku nie tylko o pojawienie się tych przyczyn, ale o częstość ich wskazań.

Pewnym wyjątkiem w tym kontekście są wyniki badania, zbliżone do prezentowanych wyżej, stanowiącego także część składową projektu badawczego wspomnianego w uwagach wprowadzających, które zostało przeprowadzone z udziałem osób duchownych⁹. Wśród przyczyn rozwodów duchowni-respondenci też wskazali na brak partnerstwa (43,3% badanych) oraz nieporozumienia z teściami (40,8% respondentów)¹⁰. Wyniki obu badań w omawianym zakresie, zwłaszcza te dotyczące „nieporozumień z teściami”, są zbieżne, co – mając na względzie różnice w zakresie respondentów obu badań – może wskazywać na pewną nową tendencję. Kwestię tę należałoby rozważyć bardziej szczegółowo, w ramach odrębnego badania.

Dzieci są dobrymi obserwatorami, a żyjąc na co dzień z rodzicami mają najlepszą okazję poznać przyczynę konfliktu między nimi. Takiej możliwości nie mają badacze przyczyn rozwodów i być może dlatego nie byli dotychczas w stanie wykręcić „brak partnerstwa” i „nieporozumień z teściami” jako odrębnych przyczyn, jak również innych ujawnionych w niniejszej prezentacji wyników badań. Nie bez powodu autorka wspomnianego projektu badawczego zaprojektowała badania studentów, mając na względzie cenną ich wiedzę o swoich rodzicach. Biorąc pod uwagę wiek respondentów, można przyjąć, że były to osoby na tyle dojrzałe, aby posiadać zdolność do rozumnej refleksji i oceny przy posiadaniu bezcennego bagażu rezultatów swoich obserwacji, połączonych z osobistymi przeżyciami związanymi z jakością relacji między ich rodzicami.

Dane statystyczne zawarte w Roczniku Demograficznym wprawdzie ujmują, jako przyczynę, „naganny stosunek do członków rodziny”¹¹, ale po pierwsze, nie wiadomo, czy do tej kategorii na pewno zaliczane są tylko „nieporozumienia z teściami”, jak wskazali studenci, czy chodzi tu też o jeszcze innych członków rodziny, a po drugie, przyczyna ta, jako wyłączna, we wspomnianej wyżej statystyce wynosi zaledwie 0,9%, podczas gdy według studentów wynosi ona prawie 20%,

⁸ Szerzej na ten temat por. np. W. Stojanowska, *Problematyka rozwodów w świetle badań*, Warszawa 1977, s. 68 i n.

⁹ Por. W. Stojanowska, M. Kosek, *Problematyka...*, s. 7 i n.

¹⁰ W. Stojanowska, M. Kosek, *Problematyka...*, s. 17.

¹¹ Por. Rocznik Demograficzny. Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2019, tabl. 38(62), s. 236.

a według wspomnianych księży-respondentów stanowi aż 40%. Z tego wynika, że jest to poważny czynnik destrukcyjny prowadzący do rozwodu.

Nawiązując do wspomnianych wyżej możliwości obserwacji przyczyn konfliktów między małżonkami (rodzicami), jakie posiadali badani studenci, można przypuszczać, że duchowni, wprawdzie nie mieli takich możliwości bezpośredniej obserwacji małżonków, to jednak zaufanie do nich i wynikająca z tego szczerłość w zwierzeniach o problemach w rodzinie pozwalały im ustalić prawdziwe przyczyny konfliktów między małżonkami. Stąd ta zbieżność wyników badań studentów i księży.

Powracając do głównego nurtu rozważań, należy wspomnieć także o innych przyczynach rozwodu wskazanych przez respondentów. Wśród tych przyczyn często wymieniane są – co nie jest zaskoczeniem – alkoholizm, przemoc (znęcanie się psychiczne lub fizyczne), trwałe związanie się z inną osobą. Odsetek tych przyczyn nie odbiega znacząco od wyników innych badań, znanych w literaturze przedmiotu. Należy też zwrócić uwagę, że stosunkowo duża grupa respondentów wskazała na „inne przyczyny” rozwodu (17%), ale niestety bez sprecyzowania, o jakie przyczyny chodzi.

W kontekście omawianych wyników badań nasuwa się pytanie, z czego mogą wynikać wspomniane wyżej różnice. Wydaje się, że nie bez znaczenia jest specyfika badanej grupy respondentów, w tym w szczególności ich rozumienie małżeństwa i wzajemnych relacji między rodzicami (małżonkami). Małżeństwo – w opinii badanych studentów – jest związkiem partnerskim, opartym na zaufaniu, podziale obowiązków, szacunku dla indywidualnych potrzeb współmałżonka¹². Nie można pominąć także osobistych doświadczeń respondentów, wyniesionych z rodziny pochodzenia (efekt wychowania w rodzinie). Ciekawe są w tym kontekście wyniki innych badań dotyczących kultury wychowawczej współczesnej rodziny, które obejmowały m.in. studentów¹³. Pytani o to, w czym chcieliby się różnić od swoich rodziców, studenci wskazywali najczęściej na brak po stronie rodziców umiejętności rozmawiania z dziećmi (52,3%) oraz ich zbyt małą otwartość na ludzi i świat (46,6%), co można interpretować jako pewne deficyty wyznaczników partnerstwa¹⁴.

5. PROBLEMATYKA ORZEKANIA O WINIE W WYROKU ROZWODOWYM W OPINII RESPONDENTÓW

Jednym z problemów podjętych w omawianych badaniach była także kwestia ustalenia winy rozkładu pożycia i w konsekwencji – rozwodu. Problematyki tej dotyczyły cztery pytania. Dwa z nich odnosiły się do kwestii statystycznych i były skierowane do tej grupy studentów, których rodzice się rozwiedli (88 respondentów – pkt 3, tabela 1), a dwa kolejne miały na celu pozyskanie opinii co do oceny badanego problemu i obejmowały wszystkich respondentów.

¹² Szerzej na temat ewolucji małżeństwa w kierunku związku o charakterze partnerskim por. J. Rostowski, *Współczesne przemiany rozumienia związku małżeńskiego* [w:] *Psychologia rodziny. Małżeństwo i rodzina wobec współczesnych wyzwań*, red. T. Rostowska, Warszawa 2009, s. 30 i n.

¹³ Szerzej na temat tych badań por. R. Doniec, *Relacje rodzinne a wyznaczniki partnerstwa w modelach i kulturze wychowawczej rodziny* [w:] *Partnerstwo w rodzinie. Istota i uwarunkowania relacji między rodzicami i dziećmi*, red. J. Truskolaska, Lublin 2009, s. 151 i n.

¹⁴ R. Doniec, *Relacje...*, s. 163.

Tabela 6 Czy rozwód Pana(i) Rodziców został orzeczony z ustaleniem winy?		
Rozwód z ustaleniem winy	Liczba wskazań	Procent
1. Tak	30	34,1%
2. Nie	40	45,5%
3. Nie wiem	15	17%
4. Brak odpowiedzi	3	3,4%
5. Ogółem	88	100%

Źródło: opracowanie własne.

Jak wynika z tabeli 6, w 30 przypadkach (co stanowi 34,1% ogólnej liczby przypadków) rozwód został orzeczony z ustaleniem winy, zaś w 40 przypadkach (45,5%) – bez ustalania winy. Piętnastu badanych studentów nie potrafiło udzielić konkretnej odpowiedzi (odpowiedź „nie wiem”), a trzech nie wskazało żadnej z nich. Pewne zaskoczenie może stanowić odsetek spraw, w których wyrok zapadł z ustaleniem winy. Jest on wyższy, niż można by wnioskować z danych statystycznych. Według danych GUS, na ogólną liczbę rozwodów orzeczonych w 2018 r., ok. 26% stanowiły rozwody z ustaleniem winy¹⁵.

Tabela 7 Jakie było rozstrzygnięcie sądu w przedmiocie winy?		
Rozstrzygnięcie sądu w zakresie ustalenia winy	Liczba wskazań	Procent
1. Z winy ojca	20	66,7%
2. Z winy matki	4	13,3%
3. Z winy obu stron	6	20,0%
4. Ogółem	30	100%

Źródło: opracowanie własne.

Jak wynika z tabeli 7, na pytanie, jakie konkretnie było rozstrzygnięcie sądu w przedmiocie winy, spośród wspomnianych trzydziestu respondentów, dwudziestu wskazało „z winy ojca” (co stanowi 66,7% w badanej grupie), czterech – „z winy matki” (13,3%), a sześciu „z winy obu stron” (20,0%).

Uzyskane wyniki znajdują potwierdzenie w danych statystycznych GUS. W 2018 r. z winy męża (ojca) orzeczono czterokrotnie więcej rozwodów niż z winy żony (matki)¹⁶.

Kolejne dwa pytania z zakresu winy, obejmowały – jak wspomniano – wszystkich respondentów. Dotyczyły one dwóch istotnych problemów: czy ustalenie winy w rozwodzie jest dla respondenta (niezależnie od sytuacji rodziców) istotne, a jeżeli tak – to dlaczego.

Wyniki badań we wskazanym wyżej zakresie ilustrują dwie poniższe – table 8 i 9.

¹⁵ Por. Rocznik Demograficzny..., tabl. 36 (60), s. 234.

¹⁶ Rocznik Demograficzny..., tabl. 36 (60), s. 234.

Tabela 8
Czy w ogóle fakt ustalenia przez sąd winy jest, zdaniem Pana(i), istotny, niezależnie od sytuacji Pana(i) Rodziców?

Czy fakt ustalenia winy jest istotny?	Liczba wskazań	Procent
1. Zdecydowanie tak	180	21,9%
2. Raczej tak	268	32,6%
3. Raczej nie	157	19,1%
4. Zdecydowanie nie	69	8,4%
5. Trudno powiedzieć	100	12,2%
6. Brak odpowiedzi	48	5,8%
7. Ogółem	822	100%

Źródło: opracowanie własne.

Z danych zawartych w tabeli 8 wynika, że zdaniem większości spośród wszystkich respondentów (448, co stanowi 54,5% ogólnej liczby badanych) ustalenie winy rozwodu jest istotne, przy czym dla 180 respondentów (21,9%) jest „zdecydowanie” istotne, a dla 268 (32,6%) „raczej” istotne. Ustalenie w wyroku rozwodowym winy nie jest z kolei istotne dla w sumie 226 respondentów, przy czym dla większości z nich (157) jest to „raczej” nieistotne. Odpowiedź „zdecydowanie nie” wskazało jedynie 69 badanych studentów, tj. 8,4% spośród wszystkich respondentów. Stu spośród nich (12,2%), nie miało zdania w tej sprawie (odpowiedź „trudno powiedzieć”).

Uzyskany wynik, abstrahując nawet od motywacji respondentów, o czym poniżej, powinien dać do myślenia tym wszystkim, którzy z taką łatwością forsują propozycje rezygnacji z ustalenia winy w toku postępowania rozwodowego. Jak się okazuje, jej ustalenie ma znaczenie nie tylko dla stron postępowania, ale również dla dzieci stron.

Naturalną konsekwencją poprzedniego pytania było kolejne: dlaczego ustalenie winy ma istotne znaczenie. Wyniki badań obrazuje poniższa tabela 9.

Tabela 9
Jeżeli odpowiedź „zdecydowanie tak” i „raczej tak” w pytaniu 8, to dlaczego?

Dlaczego ustalenie winy przez sąd jest istotne?*	Liczba wskazań	Procent
1. Ze względu na to, że ustalenie winy ma wpływ na obowiązek alimentacyjny między rozwiedzionymi małżonkami	324	72,3%
2. Dla uzyskania satysfakcji i zmniejszenia poczucia pokrzywdzenia małżonka niewinnego	213	47,5%
3. Ze względu na to, że ustalenie winy może mieć znaczenie prewencyjne, zapobiegające niewłaściwemu zachowywaniu się wobec współmałżonka, które może być oceniane przez sąd jako zawinione	108	24,1%
4. Z innych przyczyn	40	8,9%
5. Trudno powiedzieć	6	1,3%
6. Brak odpowiedzi	4	0,9%
7. Ogółem (liczba respondentów – pkt 1 i 2, tabela 8)	448	100%

* Respondenci mogli wybrać więcej niż jedną odpowiedź, stąd liczba odpowiedzi przekracza liczbę respondentów.

Źródło: opracowanie własne.

Zdaniem zdecydowanej większości badanych – jak wynika z tabeli 9 – ustalenie winy jest istotne ze względu na to, że ma wpływ na obowiązek alimentacyjny między rozwiedzionymi małżonkami (324 wskazania – 72,3%). Warto także zwrócić uwagę, że w ocenie dużej grupy badanych (213 wskazań – 47,5%) ustalenie winy jest istotne również dlatego, ponieważ niesie z sobą pewną satysfakcję dla strony niewinnej i wiąże się ze zmniejszeniem poczucia pokrzywdzenia małżonka niewinnego. Ustalenie winy rozkładu pożycia w toku postępowania rozwodowego, w ocenie części respondentów, może mieć także charakter prewencyjny – może zapobiegać niewłaściwemu zachowywaniu się wobec współmałżonka, które może być oceniane przez sąd jako zawinione. Pogląd taki wyraziło 108 badanych, co stanowi 24,1% badanej grupy respondentów.

Uzyskane wyniki prowadzą do wniosku, że ustalenie winy w toku postępowania rozwodowego jest istotne nie tylko z czysto prawnego punktu widzenia – czyli treści przepisu art. 60 Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego¹⁷ – ale także z psychologicznego. To może wskazywać, że postulowana w literaturze przez część autorów¹⁸ rezygnacja z ustalania winy w procesie rozwodowym, z jednoczesnym zapewnieniem możliwości wyrównania sytuacji ekonomicznej tej stronie, której sytuacja w wyniku rozwodu uległa pogorszeniu (w innej formie niż przewiduje to art. 60 k.r.o.) nie znajduje uzasadnienia społecznego, ponieważ nie uwzględnia istotnych motywacji uzasadniających żądanie ustalenia winy. Chociaż przesłanki ekonomiczne mają znaczenie, to nie są – w świetle wyników prezentowanych badań – ani jedynymi, ani społecznie najistotniejszymi. Pewnym potwierdzeniem takiego stanowiska może być fakt swistego „renesansu” instytucji winy w prawie rozwodowym innych krajów, gdzie z tej instytucji na pewnym etapie zrezygnowano, aby w efekcie później do niej powrócić¹⁹.

Respondentów, których rodzice się rozwiedli, zapytano także o możliwość uratowania małżeństwa rodziców. Odpowiedzi na to pytanie ilustruje poniższa tabela 10.

Tabela 10		
Czy była jakaś szansa uratowania małżeństwa Pana(i) Rodziców?		
Czy była szansa uratowania małżeństwa rodziców?*	Liczba wskazań	Procent
1. Tak – gdyby potrafili ze sobą rozmawiać lub gdyby ktoś pomógł im w tym	33	37,5%
2. Tak – gdyby sąd skłonił rodziców do pojednania lub skierował ich na mediację do jakiejś instytucji	9	10,2%
3. Tak – mam pretensje do sądu, że tak szybko udzielił rodzicom rozwodu	6	6,8%
4. Tak – nie doszłoby do rozwodu, gdyby rodzice – jako katolicy – zwrócili się do księdza ze swymi problemami	7	8,0%
5. Tak – gdyby dzieci włączyły się do procesu decyzyjnego rodziców i zdecydowanie się sprzeciwiły ich rozwodowi	2	2,3%
Ogółem tak	57	64%

¹⁷ Ustawa z 25.02.1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy (tekst jedn.: Dz.U. z 2020 r. poz. 1359) – dalej k.r.o.

¹⁸ Por. np. B. Swaczyna, *Obowiązek alimentacyjny między byłymi małżonkami de lege ferenda* [w:] *Współczesne problemy prawa prywatnego. Księga Pamiątkowa ku czci Profesora Edwarda Gniewka*, red. J. Gołaczyński, P. Machnikowski, Warszawa 2010, s. 593 i n.

¹⁹ Por. J. Wierciński, *Opinia prawna dotycząca projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz niektórych innych ustaw*, „Zeszyty Prawnicze” BAS 2013/4, s. 132 i n. (szczególnie przypis 2).

Tabela 10 cd. Czy była jakaś szansa uratowania małżeństwa Pana(i) Rodziców?		
Czy była szansa uratowania małżeństwa rodziców?*	Liczba wskazań	Procent
6. Nie – nie było żadnej szansy	26	29,5%
7. Nie – w grę wchodziła osoba trzecia	24	27,3%
8. Nie – z innych przyczyn	13	14,8%
Ogółem nie	63	71,5
9. Brak odpowiedzi	3	3,4%
Ogółem (liczba respondentów – pkt 3, tabela 1)	88	100%

* Respondenci mogli wskazać więcej niż jedną odpowiedź, dlatego liczba odpowiedzi przekracza liczbę respondentów.
Źródło: opracowanie własne.

Jak wynika z tabeli 10 więcej odpowiedzi (w sumie 63 – 71,5%) miało charakter przeczący. Zdaniem części badanych – małżeństwa ich rodziców nie można było już „uratować”: „nie było żadnej szansy” (26 wskazań – 29,5%), „w grę wchodziła osoba trzecia” (24 wskazania – 27,3%), „z innych przyczyn” (13 wskazań – 14,8%).

Chociaż odpowiedzi twierdzących było w sumie mniej – 57 wskazań (64%) – to jednak jedna z tej grupy odpowiedzi – „tak – gdyby potrafili ze sobą rozmawiać lub gdyby ktoś pomógł im w tym” – uzyskała największą liczbę wskazań. Tę opcję wybrało 33 spośród badanej grupy respondentów (co stanowi 37,5% badanych). Znacznie mniej wskazań (9 – 10,2%) uzyskała druga opcja, przewidująca aktywną postawę sądu – „gdyby sąd nakłonił rodziców do pojednania lub skierował ich na mediację do jakiejś instytucji”. Z odpowiedzią tą koresponduje kolejna. Sześciu respondentów (6,8%) potwierdziło, że ma pretensje do sądu, który zbyt szybko podjął decyzję o rozwiązaniu małżeństwa przez rozwód. Niewielki procent badanych widział możliwość pojednania małżonków (uratowania małżeństwa) z pomocą księdza (7 wskazań – 8,0%) lub sprzecznie dzieci stron (2 wskazania – 2,3%).

Na problem nagminnego skracania postępowania dowodowego w sprawach rozwodowych i jego negatywnych skutków zwracałam wielokrotnie uwagę w swoich publikacjach²⁰. Jest to poważny problem, który – jak widać – dostrzega także część respondentów.

Z powyższego wynika, że istnieje szansa na „uratowanie” pewnej liczby małżeństw pomimo konfliktu (a nawet toczącej się już sprawy rozwodowej), przy czym efektywność tego procesu respondenci dostrzegają przede wszystkim w mediacji – zarówno formalnej (procesowej), jak i nieformalnej – po prostu pomocy świadczony przez osoby trzecie.

Respondentów, jako dzieci rozwiedzionych rodziców, zapytano też o rozstrzygnięcie sądu rozwodowego w zakresie sprawowania przez rodziców władzy rodzicielskiej po rozwodzie.

Jak wynika z poniższej tabeli 11, w zdecydowanej większości respondenci (65, co stanowi 73,9%) są zdania, że podjęte przez sąd rozwodowy rozstrzygnięcie w przedmiocie władzy rodzicielskiej po rozwodzie było trafne. Przeciwnego zdania

²⁰ Por. np. W. Stojanowska, *Sposób prowadzenia postępowania w sprawach o rozwód a ochrona rodziny*, „Prawo Kanoniczne” 2010/3–4, s. 321–333.

było 11 badanych (co stanowi 12,5% respondentów). Celem było nie tyle poznanie treści rozstrzygnięcia w omawianym zakresie, ile stopnia akceptacji respondentów dla decyzji sądu (niezależnie od treści rozstrzygnięcia).

Tabela 11		
Czy sąd w wyroku rozwodowym zawarł prawidłowe i słuszne rozstrzygnięcie w zakresie władzy rodzicielskiej Pana(i) Rodziców nad ich małoletnimi dziećmi?		
Czy sąd prawidłowo rozstrzygnął w zakresie władzy rodzicielskiej?	Liczba wskazań	Procent
1. Tak	65	73,9%
2. Nie	11	12,5%
3. Brak odpowiedzi	12	13,6%
4. Ogółem (liczba respondentów – pkt 3, tabela 1)	88	100%

Źródło: opracowanie własne.

Kontynuacją wyżej opisanego wątku badań dotyczącego możliwości pojednania małżonków było pytanie o sieć poradni rodzinnych w Polsce. Zostało ono skierowane do wszystkich respondentów, niezależnie od ich sytuacji rodzinnej. Wyniki badań w tym zakresie przedstawiono w poniższej tabeli.

Tabela 12		
Czy powinna istnieć sieć poradni rodzinnych w całej Polsce, z których pomocy mogłoby korzystać każde małżeństwo już wówczas, gdy pojawią się pierwsze konflikty między małżonkami?		
Czy powinna istnieć w Polsce sieć poradni rodzinnych?	Liczba wskazań	Procent
1. Tak	695	84,5%
2. Nie	113	13,7%
3. Brak odpowiedzi	14	1,7%
4. Ogółem	822	100%

Źródło: opracowanie własne.

Z tabeli 12 wynika, że zdecydowana większość respondentów (84,5%) była zdania, że powinna istnieć w Polsce sieć poradni rodzinnych, z których pomocy mogłoby korzystać każde małżeństwo już wówczas, gdy pojawią się pierwsze konflikty między małżonkami. Przeciwnego zdania było 13,7% badanych. Uzyskany wynik stanowi kolejne potwierdzenie postulatu formułowanego przeze mnie od kilku dekad²¹, by stworzyć ogólnopolską sieć poradni, w których małżonkowie mogliby otrzymać pomoc w przypadku konfliktu. Potrzeba tego typu specjalistycznych poradni rośnie, a społeczny efekt ich działalności w zakresie pomocy małżonkom i dzieciom jest trudny do przecenienia. Potrzeba z pewnością wsparcia dla już działających placówek, ich doskonalenia i rozwijania, ale także powołania nowych, zwłaszcza w środowiskach mniejszych miast²².

²¹ Por. np. W. Stojanowska, *Rozwód a dobro dziecka*, Warszawa 1979; W. Stojanowska, *Ochrona dziecka przed negatywnymi skutkami konfliktu między jego rodzicami*, Warszawa 1997.

²² Szerzej na temat poradni rodzinnych por. M. Jasnoch, *Specjalistyczne poradnictwo rodzinne w Polsce*, <http://wrzos.org.pl/projekt1.18/download/Ekspertyza%20ZE%20RzD.pdf> (dostęp: 27.06.2020 r.).

6. PODSUMOWANIE I WNIOSKI

Przedstawione w niniejszym artykule wyniki badań audytoryjnych studentów polskich skłaniają do kilku wniosków.

Przyczyny, które pozwalają zapobiegać poważniejszym konfliktom małżeńskim, a także przewyciężać je, związane są przede wszystkim z jakością relacji między małżonkami. Kluczowe znaczenie odgrywają wzajemny szacunek, przywiązanie i pielegnowanie uczucia. Potrzeba troski o ten fundamentalny wymiar relacji małżeńskich jest dzisiaj większa niż kiedykolwiek, a wynika to – co nie wymaga szczególnego uzasadnienia – z faktu licznych zagrożeń dla życia małżeńskiego i rodzinnego zarówno o charakterze społecznym, jak i indywidualnym.

Przyczyny, o których mowa, są związane także z dominującymi wśród osób młodych poglądami na małżeństwo, w tym na sposób funkcjonowania w związku. Postrzegają oni małżeństwo jako związek zbudowany na partnerskich relacjach. Brak partnerstwa to najczęściej podawana przyczyna rozpadu związków małżeńskich w tej grupie respondentów, którzy pochodzą z rodzin rozwiedzionych (tabela 1, pkt 3). Należy podkreślić, że wskazana przyczyna rozwodu nie pojawiała się we wcześniejszych badaniach, a przynajmniej nie w takim zakresie. Wydaje się, że zbytnim uproszczeniem byłoby postrzeganie tej przyczyny na wzór innej przyczyny, tj. „różnicy charakterów”. Brak partnerstwa w związku małżeńskim ma jednak bardziej konkretny „kształt” niż niewiele mówiąca „różnica charakterów”. Należałoby omawianą kwestię pogłębić, np. w formie badań na bardziej reprezentatywnej grupie, przyjmując jako punkt wyjścia kryterium reprezentacji społecznej.

Interesujące są także wyniki przedmiotowych badań dotyczące problematyki winy rozkładu pożycia i w konsekwencji – rozwodu. Zdecydowana większość respondentów uznała za istotne ustalenie winy rozkładu pożycia w toku postępowania rozwodowego. Ten wynik jest pewnym zaskoczeniem, ponieważ pokolenie, które reprezentują ankietowani, postrzegane jest zwykle w kategoriach „pokolenia kompromisu” oraz unikania konfliktu. Wydawać by się mogło, że bardziej wpisuje się w obraz tego pokolenia powszechna skądinąd tendencja do tzw. bezproblemowego rozwodu, tj. rozwodu bez uwzględniania zawinienia w rozpadzie związku, bo to „tylko” niepotrzebnie konfliktuje. Jak się okazuje, w świetle wyników prezentowanych tu badań, obraz tego pokolenia jest jednak bardziej złożony.

Najbardziej interesujące są jednak wyniki badań w przedmiocie przyczyn, które podawane są jako uzasadnienie dla istotności i celowości ustalenia winy. Poza przesłankami natury ekonomicznej (obowiązek alimentacyjny po rozwodzie), znaczna grupa respondentów wskazała na przesłanki natury psychologicznej – zmniejszenie poczucia pokrzywdzenia małżonka niewinnego oraz uzyskanie satysfakcji. Sprowadzanie ustalenia winy jedynie do aspektu ekonomicznego jest daleko idącym i niebezpiecznym uproszczeniem. Ustalenie winy rozkładu pożycia może mieć także, w opinii respondentów, charakter prewencyjny – może zapobiegać niewłaściwemu zachowaniu wobec współmałżonka.

Ten głos młodych ludzi (studentów-respondentów) nie powinien być pominięty przez ustawodawcę w przypadku pojawienia się kolejnych propozycji zmian w prawie rodzinnym, w odniesieniu do instytucji ustalania winy w procesie o rozwód. Instytucja ta dobrze funkcjonuje od 1.01.1965 r. (czyli od wejścia w życie Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego) i nie należy jej zmieniać, bo – podobnie jak to bywa w mechanice – usunięcie jednego elementu z jakiegoś urządzenia może poważnie zakłócić jego funkcjonowanie.

Ostatnia kwestia, którą należy wyeksponować w kontekście przedstawionych wyników audytoryjnych badań studentów, to pilna potrzeba skutecznej mediacji małżonków oraz stworzenia sieci poradni rodzinnych. Zdecydowana większość respondentów popiera ten postulat. Formułują go nieprzerwanie od ponad trzech dekad. Tak naprawdę skuteczne zapobieganie i przeciwdziałanie konfliktom małżeńskim oraz ich skutkom w postaci rozwodu jest pochodną jakości fachowej pomocy małżonkom w sytuacji konfliktowej. Bez tych narzędzi i troski o ich jakość ochrona małżeństwa, i rodziny będzie w dużej mierze fikcją lub, co najwyżej, piękną, ale pustą deklaracją.

Abstract

Wanda Stojanowska, Divorce Prevention and Reasons for Divorce in the Light of Auditorium Survey Conducted among Students

The article presents the result of an auditorium survey conducted among students, whose topic was the methods of preventing divorce and reasons for divorce. It was a nationwide survey, with 822 student-respondents from eight universities.

On the basis of survey results several conclusions have been formulated. Effective prevention of major marital conflicts, as well as overcoming them, depends mainly on the quality of the relationship between the spouses. According to respondents, the key role in the process is played by such values as: mutual respect, devotion, and cultivating the feelings. Respondents perceive marriage as a union based on partnership. Lack of partnership is the most frequently quoted reason for marriage breakdown (over 50% answers) in the group of respondents who themselves had divorced parents. It should be stressed that the aforementioned reason for divorce did not appear in earlier surveys, so it is a certain novelty.

Most respondents considered it important to determine guilt for breakdown of marriage during the divorce proceedings. The reasons justifying determining guilt as identified by respondents included, apart from economic reasons (maintenance duty on the part of the spouse guilty of the marriage breakdown for the innocent spouse's benefit), also psychological reasons, i.e. reducing the sense of harm of the innocent spouse and giving that spouse moral satisfaction. Determining guilt for the breakdown of marriage is also, in the respondent's view, preventive in nature: it can prevent improper conduct vis-a-vis the other spouse.

The survey results presented in the paper are another serious argument against repeated postulates of abandoning the institution of determining guilt in divorce proceedings. This mechanism functions well, finds justification among the general public and should not be eliminated, as clearly demonstrated by responses in the survey in question.

Keywords: reasons for divorce, preventing divorce, partnership, disagreements with in-laws, determining guilt, mediation

Streszczenie

Wanda Stojanowska, Zapobieganie rozwodom i ich przyczyny w świetle wyników badań audytoryjnych studentów

W artykule przedstawiono wyniki badań audytoryjnych studentów, których tematem były sposoby zapobiegania rozwodom oraz ich przyczyny. Badania miały charakter ogólnopolski, wzięło w nich udział 822 studentów-respondentów z 8 uczelni wyższych.

Na podstawie uzyskanych wyników badań sformułowano kilka wniosków. Efektywne zapobieganie poważniejszym konfliktom małżeńskim, a także ich przewyżczenie uwarunkowane jest przede wszystkim jakością relacji między małżonkami. Kluczowe znaczenie, zdaniem badanych, odgrywają w tym procesie takie wartości jak: wzajemny szacunek, przywiązanie i pielęgnowanie uczucia.

Respondenci postrzegają małżeństwo jako związek zbudowany na partnerskich relacjach. Brak partnerstwa to najczęściej podawana przyczyna rozpadu związków małżeńskich (ponad 50% wskazań) w grupie respondentów, którzy pochodzą z rodzin rozwiedzionych. Należy podkreślić, że wyżej wskazana przyczyna rozwodu nie pojawiała się we wcześniejszych badaniach, co stanowi pewne novum.

Zdecydowana większość respondentów uznała za istotne ustalenie winy rozkładu pożycia w toku postępowania rozwodowego. Jako uzasadnienie celowości ustalenia winy, respondenci wskazali – poza przesłankami ekonomicznym (obowiązek alimentacyjny małżonka winnego rozkładu pożycia na rzecz niewinnego) – także na przyczyny o charakterze psychologicznym, tj. zmniejszenie poczucia pokrzywdzenia małżonka niewinnego oraz uzyskanie przez niego satysfakcji moralnej. Ustalenie winy rozkładu pożycia ma także, w opinii respondentów, charakter prewencyjny – może zapobiegać niewłaściwemu zachowaniu wobec współmałżonka.

Przedstawione w artykule wyniki badań stanowią kolejny poważny argument przeciwko formułowanym z pewną powtarzalnością postulatом rezygnacji z instytucji ustalania winy w procesie o rozwód. Instytucja ta dobrze funkcjonuje, znajduje społeczne uzasadnienie i nie należy jej eliminować, czego wyrażnym dowodem są wypowiedzi respondentów w przedmiotowych badaniach.

Słowa kluczowe: przyczyny rozwodów, zapobieganie rozwodom, partnerstwo, nieporozumienia z teściami, ustalenie winy, mediacja

Bibliografia:

1. Doniec R., *Relacje rodzinne a wyznaczniki partnerstwa w modelach i kulturze wychowawczej rodziny* [w:] *Partnerstwo w rodzinie. Istota i uwarunkowania relacji między rodzicami i dziećmi*, red. J. Truskolaska, Lublin 2009;
2. Jasnoch M., *Specjalistyczne poradnictwo rodzinne w Polsce*, <http://wrzos.org.pl/projekt1.18/download/Ekspertyza%20ZE%20RzD.pdf>;
3. Kacprowicz G., Bulkowski K., *Rodzina jako podstawowy cel działań jednostkowych* [w:] *Społeczeństwo na zakręcie. Zmiany postaw i wartości Polaków w latach 1990–2017*, M. Marody, J. Konieczna-Salamatin, M. Sawicka, S. Mandes, G. Kacprowicz, K. Bulkowski, J. Bartkowski, Warszawa 2019;
4. Rostowski J., *Współczesne przemiany rozumienia związku małżeńskiego* [w:] *Psychologia rodziny. Małżeństwo i rodzina wobec współczesnych wyzwań*, red. T. Rostowska, Warszawa 2009;
5. Sawczuk-Skibińska K., *Rozkład pożycia a możliwość pojednania małżonków w procesie o rozwód*, Warszawa 2016;
6. Stojanowska W., *Problematyka rozwodów w świetle badań*, Warszawa 1977;
7. Stojanowska W., *Rozwód a dobro dziecka*, Warszawa 1979;
8. Stojanowska W., *Ochrona dziecka przed negatywnymi skutkami konfliktu między jego rodzicami*, Warszawa 1997;
9. Stojanowska W., *Sposób prowadzenia postępowania w sprawach o rozwód a ochrona rodziny*, Prawo Kanoniczne 2010, nr 3–4;
10. Stojanowska W., *Prawne skutki zapobiegania pochoptemu zawieraniu małżeństw w świetle badań socjologicznych*, Zeszyty Prawnicze UKSW 2012, nr 12.3;
11. Stojanowska W., Kosek M., *Problematyka rozwodów w świetle wypowiedzi duchownych katolickich uczestniczących w badaniu socjologicznym*, Zeszyty Prawnicze UKSW 2013, nr 13.3;
12. Swaczyna B., *Obowiązek alimentacyjny między byłymi małżonkami de lege ferenda* [w:] *Współczesne problemy prawa prywatnego. Księga Pamiątkowa ku czci Profesora Edwarda Gniewka*, red. J. Gołaczyński, P. Machnikowski, Warszawa 2010;
13. Wierciński J., *Opinia prawna dotycząca projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz niektórych innych ustaw*, Zeszyty Prawnicze BAS 2013, nr 4.